

Hayat Bilgisi Dersi ile İlgili Yapılmış Çalışmaların İçerik Analizi*

Gülnur Candan HAMURCU, Maya AKMYRADOVA
Erciyes Üniversitesi

ÖZ

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de Hayat Bilgisi dersiyle ilgili gerçekleştirilen lisansüstü tezler ve araştırma makaleleri incelenerek, bu dersle ilgili güncel durumu ortaya koymaktır. Çalışma kapsamına online tarama yapılarak ulaşılan 248 lisansüstü tez ve 116,827 makaleden belirlenen ölçütlere uyan, Hayat Bilgisi dersi ile ilgili yapılmış 197 adet lisansüstü tezi ve 178 makale, toplamda 375 çalışma alınmıştır. Değerlendirmeye alınan lisansüstü tezlere YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından, makalelere ise Dergi Park’ta ilgili dergilerden ulaşılmıştır. Okuyucular ve araştırmacılar için erişim kısıtlamaları nedeniyle tüm tez ve makalelere ulaşılamamıştır. Doküman incelemesinin kullanıldığı araştırmada, elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma kapsamına alınan her bir çalışma Ç1, Ç2, ..., Ç375 şeklinde kodlanmıştır. Araştırmada kullanılan her bir çalışma amaç, gerekçe, yöntem, veri toplama araçları, geçerlik ve güvenilirliği sağlamaya yönelik önlemler, sonuçlar ve öneriler açısından incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, amaç kategorisine göre 98 çalışmada “H.B. dersine yönelik öğretmen, öğretmen adayı, öğrenci ve velilerin görüşlerinin alındığı”; gerekçeye göre 166 çalışmada “İleride yapılması planlanan çalışmalara örnek olduğu ve alana fayda sağladığı”; yöntem olarak 219 çalışmada nitel araştırma yönteminin seçildiği, veri toplama aracına göre 102 çalışmada doküman analizi tekniğinin seçildiği; çalışmalarda geçerlilik-güvenirlige dair 78 çalışmada uzman kişilerin görüşlerinin alındığı; sonuç kategorisinde ise 82 çalışmada “Araştırmacılara göre çeşitli yaklaşım, strateji, yöntem ve tekniklerin Hayat Bilgisi dersinde kullanımının öğrencileri çeşitli yönlerden (akademik, tutum, beceri ve değer) etkilediği” şeklindeki ifadelerin en çok frekansa sahip olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hayat bilgisi, içerik analizi, doküman incelemesi.

Gönderim: 20.06.2022

Kabul: 10.05.2023

Yayımlanma: 31.05.2023

Sorumlu Yazar:

Maya Akmyradova

mayaakmyradova96@gmail.com

Önerilen Atıf (Suggested Citation):

Hamurcu, G. C., & Akmyradova, M. (2023). Hayat bilgisi dersi ile ilgili yapılmış çalışmaların içerik analizi. *Öğretmen Eğitimi ve Öğretim*, 4(1), 31-45. <https://doi.org/10.55661/jnate.1133311>

* Bu çalışma birinci yazarın danışmanlığında ikinci yazarın “Türkiye’de Hayat Bilgisi Dersi İle İlgili Yapılmış Çalışmaların İçerik Analizi” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Content Analysis of Studies on Life Sciences Course *

Gülnur Candan HAMURCU, Maya AKMYRADOVA
Erciyes University

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal the current situation about life sciences course by examining the postgraduate theses and research articles about the course in Turkey. From 248 graduate theses and 116,827 articles found through online search, a total of 375 studies, consisting of 197 graduate theses and 178 articles matching the criteria were selected in the scope of the study. In the research in which document analysis was employed, the data obtained were analyzed by means of content analysis. Each study used in the research was divided into categories under the headings of purpose, rationale, method, data collection tools, measures to ensure reliability and validity, results and recommendations. As a result of the research, under the category of purpose, it is identified that “opinions of teachers, prospective teachers, students and parents about the Life Sciences course were examined” in 98 studies; under the category of justification, it is revealed that the studies intent “to set an example for the studies planned to be done in the future and to make a contribution to the field” in 166 studies. It has also been concluded that the qualitative research method was chosen as the method in 219 studies, the document analysis technique was employed in 102 studies in terms of the data collection tool and the opinions of experts were taken in 78 studies on validity-reliability; Lastly, in the result category, it was determined that the most frequent expressions were “According to the researchers, the use of various approaches, strategies, methods and techniques in the Life Sciences course affects students from various aspects (academic, attitude, skill and value)” in 82 studies.

Keywords: Life Sciences, content analysis, document review.

Received: 20.06.2022

Accepted: 10.05.2023

Published: 31.05.2023

Corresponding Author:

Maya Akmyradova
mayaakmyradova96@gmail.com

* This study was adopted by the masters theis of the second author with the help of the first author.

GİRİŞ

Toplu öğretim anlayışı esas alınarak hazırlanan hayat bilgisi dersi; zorunlu bir ders olarak 1-3.sınıfların programında yer almaktadır. Yaşantı temelli olan hayat bilgisi dersi (Çelik, 2020; Öntaş, Çarıkcı & Arkan Sezgin, 2021; Şentürk, 2015) çocuğun bütünsel gelişimini sağlayan, yaşamayı ve süreci devam ettirebilmeyi öğreten bir derstir (Uzunkol, 2020). Hayat bilgisi dersi sayesinde öğrenci günlük yaşama daha kolay uyum sağlamaktadır (Güven, 2020). Bu ders bireye içerisinde yaşamakta olduğu doğal ortamı inceleme fırsatı sunarken kendisini ve çevresini tanımayı ve tanımaya çalıştığı bu çevrede uyum içerisinde yaşamayı öğretmektedir (Kurtdele-Fidan, 2020). Sadece bununla sınırlı kalmadan; hayat bilgisi dersi çocukların daha iyi ortamda yetişmesine, farklı yaşama yollarını bulmalarına, çevresinde bulunan nesnelere/şeylerin nerede durduğunu görmelerine, bunları nasıl kullanacağı hakkında bilgi sahibi olmalarına yardımcı bir ders görevi görmektedir (Şahin, 2009, s. 402; Yıldız, 2009, s. 6).

Yıldız'a (2009) göre hayat bilgisi dersi çocukları yaşama hazırlanmasının yanı sıra onların çeşitli beceri ve değerleri öğrenmesinde fayda sağlar. Ayrıca, kendini geliştirip bunu sürdürebilen, şahsi ve sosyal alanlarda uyum sağlayabilen bireylerin yetişmesinde hayat bilgisi dersi büyük rol oynamaktadır. Birey bu ders ile birtakım kazanımlar, beceriler ve deneyimler elde etmektedir. İçinde bulunduğu ve yaşamaya devam ettiği toplumun birçok açıdan (kültürel, sosyal vb.) tesiri altındadır. Çocuk çevresini tanıyacak, toplumsal uyumun ne demek olduğunu öğrenir ve toplumsal yaşamın getirdiği veya gerektirdiği davranışları kazanmış olur (Bahçe, 2010, s. 12). Karapınar'a (2012) göre, hayat bilgisi dersi; bireyin psikolojik ve fizyolojik olarak kendini tanımasına, etrafını anlamlandırmasına fayda sağlar.

Hayat bilgisi deyince belli başlı kavramlar hemen aklımıza gelir. Bunlar “değer, beceri ve kazanım vb.” dir. Bu kavramların kazandırılmasında hayat bilgisi dersinin rolü hayli büyüktür. İyi birer vatandaş olmak için öğrencilere bunların kazandırılması gereklidir (Meydan & Bahçe, 2010, s. 21). Bu doğrultuda bu dersin, çocuğun gelecek döneme hazırlanması ve aynı zamanda toplumsal bir kimlik kazanması açısından söz edilebilir (Aykaç, 2011, s. 114).

Yaşantımızda mihver/esas bir ders olarak yer alan hayat bilgisi dersi, çocuğa çevresini gözterek; etrafında nelerin olup bittiğini anlamlandırmasına, bu çevrede daha iyi şartlarda yaşamasına, çevresinde bulunan eşyaları nasıl kullanacağına ve en önemlisi de kendisini tanımasına fayda sağlar (Şahin, 2009). Hayat bilgisi dersi öğrencinin çevresiyle kaynaştığı, çeşitli yaşam becerileri kazandığı, kendisini geliştirdiği ve geliştirmeye devam ettiği, etrafındakilerle uyum içerisinde yaşamayı öğrendiği bir derstir (Yıldırım, 2015). Hayat bilgisi dersi; sosyal bilgiler, fen ve teknoloji ya da tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, fizik, kimya, biyoloji vb. konu alanlarının kapsamlı bir bütünüdür. Çocukların zihninde diğer derslerle ilgili temel bilgiler hayat bilgisi dersiyle bir yapıya oturtulmaktadır (Özden, 2006).

Son yıllarda yapılan akademik çalışmalar incelendiğinde içerik analizi çalışmalarının arttığı görülmektedir. Belirli dönemlerde literatürde genel bir değerlendirilmenin yapılması o zamanda yapılan araştırmalarla ilgili bilgi verirken sonrasında yapılacak araştırmalara da bilgi verir (Erdem, 2011). Falkingham ve Reeves (1998) da araştırmacılara bilgi vermesi amacıyla çalışmaların içerik analizi ile incelenmesi gerektiğini öne sürmektedir.

Literatür incelendiğinde; hayat bilgisi dersi ile ilgili (Bektaş & Karadağ, 2013; Akaydın & Kaya, 2015; Apak Tezcan & Ütkür Güllühan, 2019; Dağistan, 2019; Yılmaz & Göçen, 2019; Şimşek, 2019; Erbağcı & Kaf, 2020; Bekiroğlu, 2021), hayat bilgisi ders kitapları ile ilgili (Güven & Ayyayla Püsküllü, 2017), hayat bilgisi öğretim programlarının değerlendirilmesi ile ilgili (Atik & Aykaç, 2019), hayat bilgisi dersinde kullanılan öğretim yöntemlerinin etkililiği ile ilgili (Güven & Kılıç, 2017; Ütkür, 2017), hayat bilgisi dersi değerler ile ilgili (Karasu Avcı & Ketenoğlu Kayabaşı, 2018) içerik analizi çalışmaları yapılmıştır. Ancak yapılan çalışmalar incelendiğinde; “amaç, gerekçe, geçerlik, güvenilirlik, sonuçlar ve öneriler” boyutlarını inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma Hayat Bilgisi dersini konu alan çalışmaların amaçlarını, gerekçelerini, araştırma yöntemlerini, alınan geçerlik-güvenirlik tedbirlerini, araştırmaların sonuç ve önerilerini bir araya getirilmesi bakımından önemlidir. Bu çalışma ile literatürdeki bu eksikliğin giderileceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de 2005-2021

yılları arasında Hayat Bilgisi dersiyle ilgili gerçekleştirilen lisansüstü tezler ve araştırma makaleleri incelenerek bu dersle ilgili güncel durumu ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Hayat bilgisi dersiyle ilgili yapılan çalışmaların amaçlarına göre dağılımı nasıldır?
2. Hayat bilgisi dersiyle ilgili yapılan çalışmaların gerekçelerine göre dağılımı nasıldır?
3. Hayat bilgisi dersiyle ilgili yapılan çalışmaların yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
4. Hayat bilgisi dersiyle ilgili yapılan çalışmaların veri toplama araçlarına göre dağılımı nasıldır?
5. Hayat bilgisi dersiyle ilgili yapılan çalışmaların geçerlik-güvenirlik önlemlerine göre dağılımı nasıldır?
6. Hayat bilgisi dersiyle ilgili yapılan çalışmaların sonuçlarına göre dağılımı nasıldır?
7. Hayat bilgisi dersiyle ilgili yapılan çalışmaların önerilerine göre dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Hayat bilgisi konusunu ele alan bu çalışmada doküman incelemesi kullanılmıştır. Dokümanlar ağırlıklı olarak yazılı kaynaklardır. Doküman incelemesi incelenen konuyla alakalı yazılı kaynakların incelenmesidir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Araştırmada incelenen dokümanlar, 2005-2021 yılları arasında yapılmış, tam metinlerine ulaşılabilen, hayat bilgisi konulu ulusal düzeyde gerçekleştirilen lisans üstü tezler ve makalelerden oluşmaktadır.

Çalışma Grubu

Çalışma kapsamına online tarama yapılarak ulaşılan 248 lisansüstü tez ve 116,827 makaleden, 31 doktora tezi, 166 yüksek lisans tezi, 178 makale olmak üzere toplam 375 araştırma alınmıştır.

Verilerin Toplanması ve Araştırmaya Dahil Edilme Kriterleri

Veri toplama sürecinden önce literatür taraması yapılmış ve uzman görüşlerine başvurularak araştırmaya dahil edilecek çalışmalar seçilmiştir. Araştırma yapılırken sadece “Hayat Bilgisi” anahtar kelime olarak kullanılmıştır. Araştırmaya dahil edilecek çalışmalar araştırmanın amacına uygun bir şekilde oluşturulan kategoriler baz alarak seçilmiş ve araştırmaya dahil edilmiştir. Buna göre;

1. 2005-2021 yılları içerisinde yapılan çalışmalar esas alınmıştır.
2. Türkçe yapılmış çalışmalar incelenmiştir.
3. Araştırmaya lisansüstü tezler ve makaleler dahil edilmiştir.
4. Erişim izni olmayan ya da sadece özetine ulaşılabilen çalışmalar dikkate alınmamıştır.
5. Çalışmaların DergiPark ve YÖK Ulusal Tez merkezi veri tabanından ulaşılabilmesine dikkat edilmiştir.

Verilerin Analizi

Toplanan verilerin içerik analizi yöntemi ile çözümlenmesi yapılmıştır. İçerik analizi, verilerin derinlemesine analiz edilmesini gerektirir ve önceden belirgin olmayan kategorilerin ortaya çıkmasını sağlar (Yıldırım & Şimşek, 2006, s.239). İçerik analizinde süreç sırasıyla kategori/kategorileri (1) oluşturma, (2) sınıflandırma, (3) adlandırma ve (4) yorumlama şeklindedir. Kategori oluşturma, araştırma sorusunun sistematik bir analiz yöntemine dönüştürülmesinin ilk ve en önemli basamağıdır. İçerik analizi, kategori oluşturmaya dayanır (Gökçe, 2006, s.57). Ayrıca içerik analizinde ve kodlamalar sırasında hata olmaması ve güvenilirliğin belirlenmesi amacıyla araştırmacılar kodlamaları eş zamanlı yapmışlardır.

Araştırma kapsamına alınan çalışmaların her bölümü detaylı bir şekilde okunmuş ve ele alınan çalışmalar Ç1, Ç2, Ç3... ve Ç375 halinde yıllara göre kodlanmıştır. Ardından birkaç defa daha kontrol edilen bilgiler bilgisayar üzerinden Excel’e kaydedilmiştir. Kontrol etme süreci sürekli olarak devam etmiştir. Kodlamanın yapılması sadece karışıklığı önlemeyip aynı zamanda okuyucu veya araştırma yapan diğer insanlar için de açıklık getirmesi bakımından önem taşımaktadır. Kategoriler esas problemi

ve diğer oluşan sorunları da içine alacak şekilde oluşturulmuştur. Uzman görüşü kapsamında oluşturulan kategoriler şunlardır: “amaç, gerekçe, yöntem, veri toplama araçları, geçerlik-güvenirlik önlemleri sağlama, sonuçlar ve öneriler” şeklindeki başlıklar altında hazırlanmış ve veriler buna göre incelenip yorumlanmıştır. Değerlendirmeye alınan çalışmalar benzerlik ve farklılıklarına göre analiz edilmiş ve tablolarla sunulmuştur.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma kriterlerine göre dahil edilen çalışmalar incelenerek bulgular verilmiştir.

Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Yapılmış Çalışmaların Amaçları

Tablo 1’de hayat bilgisi dersine yönelik gerçekleştirilen çalışmaların amaç kategorisine ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Hayat bilgisi dersiyile ilgili yapılan araştırmaların amaçlarına göre dağılımı

Yapılan Çalışmaların Amaçları	Yüksek Lisans	Doktora	Makale
H.B. dersine yönelik öğretmen, öğretmen adayı, öğrenci ve veli görüşlerinin alınması.	56	-	42
Çeşitli konu, yaklaşım ve tekniklerin H.B. dersine etkisinin incelenmesi.	32	16	21
H.B.Ö.P.’nin çeşitli değişkenler bakımından incelenmesi.	16	4	36
H.B. dersi kitabının çeşitli değişkenler bakımından incelenmesi.	22		29
Çeşitli değişkenler bakımından H.B. dersine yönelik genel değerlendirmenin incelenmesi.	21	3	22
Çeşitli değişkenlerle H.B. dersi kavramlarının (değer, beceri, kazanım ve etkinlik vb.) incelenmesi.	12	8	10
Çeşitli değişkenler bakımından doküman çalışmalarının incelenmesi.	5	-	9
Çeşitli ölçek geliştirme çalışmalarının H.B. dersi bakımından incelenmesi.	1	-	5
Çeşitli konu, yaklaşım ve tekniklerin H.B. dersine yönelik ilişki düzeyinin incelenmesi.	2	-	4
Toplam	166	31	178

Tablo 1 incelendiğinde öğretmen, öğrenci, öğretmen adayı, veli vb.’ne göre Hayat Bilgisi (H.B.) dersine yönelik görüşlerin alınması amacıyla yapılan çalışmaların en çok (f=98) olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmalardan Ç234 kodlu çalışma amacını “Bu araştırmada 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Mersin İli Örneği) açısından araştırılması amaçlanmıştır.” şeklinde açıklamıştır. Çeşitli konu, yaklaşım veya tekniklerin Hayat Bilgisi dersine etkisinin incelenmesini amaç olarak belirleyen 69 çalışma; Hayat Bilgisi Öğretim Programının (H.B.Ö.P.) çeşitli değişkenler bakımından incelenmesi amacı ile 56 çalışmanın yapıldığı belirlenmiştir. Tablo 1’e göre “Çeşitli ölçek geliştirme çalışmalarının H.B. dersi bakımından incelenmesi” ve “Çeşitli konu, yaklaşım ve tekniklerin H.B. dersine yönelik ilişki düzeyinin incelenmesi” amacıyla yapılmış çalışmaların frekansının en az (f=6) olduğu belirlenmiştir.

Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Yapılmış Çalışmaların Gerekçeleri

Tablo 2’de hayat bilgisi dersine yönelik gerçekleştirilen çalışmaların gerekçe kategorisine ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2. *Hayat bilgisi dersiyle ilgili yapılan araştırmaların gerekçelerine göre dağılımı*

Yapılan Çalışmaların Gerekçeleri	Yüksek Lisans	Doktora	Makale
İleride yapılması planlanan çalışmalara örnek olması ve alana fayda sağlaması.	64	12	90
HBÖP ve H.B. dersi konuları hakkında öğretmen görüşlerinin ortaya konulması.	21	-	14
Gerekçeye dair herhangi bir ifadenin yer almaması.	-	-	17
H.B.Ö.P.'nin geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi.	14	-	1
Öğrencilerin öğrenmelerine katkı sağlanması.	13	-	3
Eğitimsel olguların daha iyi anlaşılmasının sağlanması.	-	-	8
H.B. dersi konularına ait mevcut durumun analiz edilmesi.	8	-	2
Alana yeni farklı bir bakış açısı kazandıracığı ve fayda sağlaması.	8	3	1
Bu tür çalışmaya ihtiyaç duyulması.	7	5	-
H.B. dersi konuları hakkında öğrenci görüşlerinin ortaya koyulması.	2	3	7
H.B. dersine dair kavramların etkililiğinin ölçülmesi.	7	5	7
İlk çalışma olması.	7	-	-
H.B. dersinin geliştirilmesi.	-	1	7
Hazırlanacak ders ve çalışma kitaplarının verimliliğinin artırılması	6	-	-
Ölçme aracı geliştirmesi.	1	-	5
H.B. dersi konularını içeren sorunların ortaya konulması	3	-	5
Görev yapan sınıf öğretmenlerine ve öğretmen yetiştiren eğitim fakültelerine ışık tutabileceğinin düşünülmesi.	4	-	-
H.B. dersi konuları hakkında öğretmen adaylarının görüşlerinin alınması.	-	-	4
Etkinlikler tasarlanması.	-	-	3
Farkındalık yaratması.	-	-	2
Proje ve oyun tasarımı önermesi.	2	-	1
Uygulama önermesi.	-	1	2
H.B. dersi konuları hakkında veli görüşlerinin alınması.	-	1	-
Toplam	166	31	178

Tablo 2’de görüldüğü gibi “İleride yapılması planlanan çalışmalara örnek olması ve alana fayda sağlaması” gerekçesiyle yapılan 166 çalışma (yüksek lisans tezi (f=64) doktora tezi (f=12) ve makale (f=90)) olduğu belirlenmiştir. Hem programı hem de dersi kapsayan konular hakkında öğretmen görüşlerini ortaya koymak gerekçesiyle toplamda 35 çalışma (yüksek lisans tezi (f=21) ve makale (f=14) yapılmıştır. Tablo 2 incelendiğinde gerekçeye dair herhangi bir ifadenin yer olmadığı 17 makale olduğu görülmektedir. Hayat Bilgisi Öğretim Programının geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi gerekçesiyle gerçekleştirilen çalışma sayısı 15 iken, veli görüşlerinin alınmasına yönelik olarak yapılan sadece bir çalışma vardır. Bu sonuçlardan yola çıkarak öğrenci merkezli uygulama çalışmalarının sayıca az olduğu görülmektedir.

Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Yapılmış Çalışmalarda Kullanılan Yöntemler

Tablo 3’de hayat bilgisi dersine yönelik gerçekleştirilen çalışmaların yöntem kategorisine ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 3. Hayat bilgisi dersiyle ilgili yapılan araştırmaların yöntemlerine göre dağılımı

Araştırma Yöntemi	Yüksek Lisans	Doktora	Makale
Nitel	81	13	125
Nicel	54	8	42
Karma	31	9	10
Çoklu yöntem araştırma tasarımı	-	1	-
Herhangi bir ifadeye yer verilmemiş	-	-	1
Toplam	166	31	178

Araştırmanın hangi yöntem ile gerçekleştirildiğini belirlemek önemlidir. Bu durum araştırmanın sürecini etkileyen etkenlerden biridir. Tablo 3 incelendiğinde çalışmalarda en çok nitel araştırma yönteminin (f=219) tercih edildiği belirlenmiştir. Nicel araştırma yönteminin ikinci olarak (f=104) tercih edilen yöntem olduğu görülmektedir. Diğer yandan en az tercih edilen yöntem karma araştırma yöntemidir (f=50). Karma yöntemin diğerleri oranda az talep görmesi büyük bir eksikliklerdir. Oysaki bu yöntem içerisinde hem nicel hem de nitel veri toplama araçlarını barındırır. Sadece bir araştırmada “Çoklu yöntem araştırma tasarımı” kullanılmıştır.

Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Yapılmış Çalışmalarda Kullanılan Veri Toplama Araçları

Tablo 4’de hayat bilgisi dersine yönelik yapılmış çalışmaların veri toplama araçlarına ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 4. Hayat bilgisi dersiyle ilgili yapılan araştırmaların veri toplama araçlarına göre dağılımı

Çalışmalarda Kullanılan Veri Toplama Araçları	Yüksek Lisans	Doktora	Makale
Doküman inceleme	38	3	61
Anket	58	7	26
Yarı yapılandırılmış görüşme formu	45	12	38
Hayat Bilgisi başarı testi	23	8	11
Görüşme ve gözlem formu	18	11	18
Hayat Bilgisi tutum ölçeği	17	9	11
Çeşitli inceleme formları	6	3	13
Günlükler	13	7	6
Öğrenci çalışma yaprakları/ürünleri/çizimleri/kağıtları	12	7	3
Çeşitli ölçekler	11	7	10
Değerlendirme ölçeği/testi/formu	8	2	3
Ses/Video/Görüntü kayıtları	8	8	4
Ders planı ve materyalleri	6	2	7
Yarı yapılandırılmış mülakat-gözlem formu	7	4	1
Çeşitli testler	5	3	3
Likert tipi ölçme aracı	-	-	5

Etkinlik formları	4	1	-
Araştırmanın amacı doğrultusunda analiz formu	3	-	1
Odak grup görüşmesi	3	-	2
Öğrenci portfolyoları	1	-	-
Toplam	286	94	223

Tablo 4 incelendiğinde hayat bilgisi dersi ile ilgili yapılan araştırmalarda veri toplama aracı olarak en çok “doküman incelemesi” (f=102) tercih edilmiştir. Böylece veri toplama aracının genelde hayat bilgisi dersinde materyalin (kitap, program vb.) incelenmesinde kullanıldığı ortaya çıkmıştır. İncelenen çalışmaların amaçları dikkate alındığından bu sonucun çıkması olası bir durumdur. Bir araştırmayla en az sayıya ulaşan veri toplama aracının öğrenci portfolyoları olduğu tablo 4’den anlaşılmaktadır. Aynı zamanda tablodan da anlaşılacağı üzere birçok çalışmada birden fazla veri toplama aracından yararlanıldığı görülmektedir. 91 çalışmada anket kullanılmış olup veri toplama araçları arasında yaygın olduğu da görülmektedir. Anket sayesinde çok fazla kişiye ulaşmak ve bu kişilerden bilgi toplamak daha kolaydır. İncelenen çalışmaların amaç kategorisine bakılırsa, bu kategori ile paralel ilerlediği söylenebilir.

Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Yapılmış Çalışmalarda Alınan Geçerlik ve Güvenirliği Sağlama Önlemleri

Tablo 5’de hayat bilgisi dersine yönelik yapılmış çalışmaların geçerlik ve güvenirliği sağlama önlemlerine ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 5. Hayat bilgisi dersiyile ilgili yapılan araştırmaların alınan güvenirlilik-geçerlik önlemlerine göre dağılımı

Çalışmaların Güvenirlilik- Geçerlik Önlemleri	Yüksek Lisans	Doktora	Makale
İlgili literatür kaynakları ve uzman kişilerin görüşleri kapsamında ele alınmıştır.	33	5	40
Güvenirlilik katsayısı hesaplanmıştır.	31	15	22
Kodlamalar yapılmıştır.	7	1	47
Araştırmacı tarafından hazırlanan ölçek kullanılmış ve hesaplanmıştır.	15	4	13
Güvenirlilik önlemi alındığına dair herhangi bir ifadeye yer verilmemiştir.	4	-	23
Pilot uygulama yapılmıştır.	18	2	2
T.C. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan dokümanlar kullanılmış ve kodlamalar yapılmıştır.	19	-	-
Katılımcıların gönüllülüğü esas alınmıştır.	9	1	5
İlgili kurumun internet sitesinden ulaşılmıştır.	7	-	7
Uzman görüşü alınmış ve güvenirlilik katsayısı hesaplanmıştır.	12	-	1
Oluşturulan temalar açıklanırken doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.	3	1	8
Uzman görüşü alınmıştır.	10	-	-
Kapsam Geçerliği Formülü kullanılmıştır.	2	2	5
Daha önce uygulanmış ölçekler kullanılmıştır.	6	-	-
Faktör analizi uygulanmıştır.	-	-	2
Bloom Taksonomisine göre yorumlanmıştır.	-	-	1

Dokümanların bazıları basılı, bazılarına ise internet üzerinden ulaşılmıştır.	-	-	1
Öğrencilerin ön bilgilerinin tespiti sonrası uygulama gerçekleştirilmiştir.	-	-	1
Toplam	166	31	178

Tablo 5 incelendiğinde çalışmalarda geçerlik güvenirlik önlemleri açısından en çok “İlgili literatür kaynakları ve uzman kişilerin görüşleri kapsamında ele alınmıştır” (f=78) ifadesi kullanılmıştır. Oluşturulan geçerlik-güvenirlik önlemi kategorisi içerisine dahil edilen “Güvenirlik katsayısı hesaplanmıştır” başlığı adı altında toplamda 68 çalışmanın olduğu tespit edilmiştir. 55 çalışmada ise “Kodlamalar yapılmıştır” alınmıştır. Öğrencilerin ön bilgilerinin tespiti sonrası uygulama gerçekleştiren bir çalışma olması ise çalışmaların bir yerde eksik kaldığı nokta olarak önümüze çıkmaktadır. Çoğu araştırmacı uygulama çalışmalarını desteklemektedir. Uygulamalı çalışmalar aslında beklenenin ötesinde durumların ortaya çıkmasına sebep olabilir. Bu çalışmalar sadece odaklanılan kişi veya nesneyi değil, onun etrafında bulunan her şeyi etkilemektedir. Örneğin zaman, mekân, olgu ve olaylar vb. durumlardan söz edilebilir. En önemli etkisi ise öğrenciyi merkezine alması, onun hazır bulunuşluk düzeyini, sınıf ortamını, kısaca öğrenci seviyesini ölçebilmektedir.

Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Yapılmış Çalışmaların Sonuçları

Tablo 6’da hayat bilgisi alanında yer alan çalışmaların sonuçlarına ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 6. *Hayat bilgisi dersiyle ilgili yapılan araştırmaların sonuçlarına göre dağılımı*

Çalışmaların Sonuçları	Yüksek Lisans	Doktora	Makale
Çeşitli yaklaşım, strateji, yöntem ve tekniklerin H.B. dersinde kullanımının öğrencileri çeşitli yönlerden (akademik, tutum, beceri ve değer) etkilemesi.	36	18	28
H.B.Ö.P.’na dair olumsuz sonuçlara ulaşılması.	18	-	10
Öğretmenlerin H.B. dersinde anlatım, soru-cevap, beyin fırtınası, yaratıcı drama, disiplinlerarası öğretim vb. öğretim yöntem ve tekniklerini sık sık kullanmaları.	11	2	9
H.B.D.K.’larında yer alan metin ve etkinliklerin öğrencide olumlu özellikler (beceri, kazanım, değer vb.) kazandırması.	16	-	10
H.B. dersinde çeşitli etkinliklerin kullanımı öğrencileri birçok yönlerden (öğrenme, davranış, tutum, başarı) olumlu etkilemesi.	16	-	9
Değerlerin H.B.Ö.P.’nda ve H.B.D.K.’larında eşit şekilde yer almaması ve öğretmenlerin değerlerin doğrudan aktarma yoluyla öğretmeyi tercih etmesi.	8	2	8
Değerlendiricilerin H.B. dersinin etkili ve gerekli bir ders olduğunu belirtmesi.	1	1	15
H.B.Ö.P.’nda kazanım, beceri, değer vb. kavramların eşit şekilde yer almadığı.	4	1	11
H.B.D.K.’larının içerik, dil ve anlatım, grafik vb. bakımından yetersiz olması.	6	-	10
Yapılan araştırmalara göre H.B. dersine yönelik yüksek lisans tezlerin ve makalelerin sayıca fazlalığı, doktora çalışmalarının az olması.	5	-	10
Değerlendiricilerin H.B.Ö.P.’nın öğrenme-öğretme süreci ve ölçme-değerlendirme boyutlarına ilişkin olumsuz görüş belirtmeleri.	9	1	5
H.B. dersinde değer kavramının çeşitli şekillerde ele alınması.	2	2	8
H.B.Ö.P.’nın sonuç itibari ile uygulanabilir olması.	7	-	4
Öğrencilere yönelik yapılan çalışmalarda cinsiyete göre farklılık olmaması.	6	-	4

H.B.D.K.'larının içerik, dil ve anlatım, grafik vb. bakımından yeterli olması; öğretim, strateji, yöntem ve teknik bakımından ise çeşitlilik içermemesi.	7	-	-
Geliştirilen ölçme-değerlendirme aracının (ölçek) kullanışlı olması ve öğrencileri olumlu yönde etkilemesi.	1	-	5
Öğretmenlerin H.B. dersinin ölçme-değerlendirme boyutunu genelde soru-cevap şeklinde gerçekleştirmeleri.	1	-	5
Öğretmenlerin H.B. dersinde strateji, öğretim, materyal ve etkinliklerin kullanımında hatalı veya eksik yönlerinin olmaları.	-	1	5
Çeşitli kavram, beceri, materyaller ile etkenlerin kazandırılmasında H.B. dersinin etkili olması.	4	2	-
H.B. dersinde aile ve kültür kavramlarına ilişkin konuya yer verilmesi.	2	-	4
H.B. dersinin öğrencileri fen öğrenmeye hazırlamada yetersiz olması.	2	-	3
H.B. dersinde çeşitli materyal, strateji, yöntem ve tekniklerin kullanılması.	1	-	3
H.B. dersinde zaman yönetimine yer verilmesi.	2	-	-
H.B.Ö.P.'nda yer alan anahtar yetkinliklerin dengeli bir dağılım göstermemesi.	-	-	1
Toplam	166	31	178

Tablo 6 incelendiğinde incelenen çalışmaların sonuçlarına göre en çok “Çeşitli yaklaşım, strateji, yöntem ve tekniklerin H.B. dersinde kullanımı öğrencileri çeşitli yönlerden (akademik, tutum, beceri ve değer) etkilemesi” (f=82) ve “Hayat Bilgisi Öğretim Programına dair olumsuz sonuçlara ulaşılması.” (f=28) ifadeleri kullanılmıştır. Çalışmalar incelendiğinde sadece bir çalışmada “H.B.Ö.P.'nda yer alan anahtar yetkinliklerin dengeli bir dağılım göstermediği” sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar gösteriyor ki, her çalışma birçok farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Bu sonuçların bir araya getirilmesi ise ileride yapılacak çalışmalara destekleyici kaynak olmaktadır. Her bir araştırmacı kendi çalışmasında elde ettiği bilgileri destekleyici kaynakları araştırmaktadır. İşte bu yüzden bir çalışmada sonuca ulaşmak önemlidir. Sonuçlar elde edilen bilgi kaynağını/verileri kapsamaktadır. Tablo 6'nın da önemi burada ortaya çıkmaktadır.

Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Yapılmış Çalışmaların Önerileri

Tablo 7'de hayat bilgisi alanında yer alan çalışmaların önerilerine ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 7. Hayat bilgisi dersiyle ilgili yapılan araştırmaların önerilerine göre dağılımı

Çalışmaların Önerileri	Yüksek Lisans	Doktora	Makale
Farklı nitelikli çalışmalar yapılmalı.	25	10	34
Sınıf öğretmenlerine hayat bilgisi öğretiminde etkili ve aktif öğrenme stratejilerine dönük hizmet içi eğitimler düzenlenmeli veya kurslara katılım imkânı sağlanmalı.	29	1	18
H.B. dersinde çeşitli alternatif konu ve etkinliklere yer verilmeli.	19	3	14
Önerilere dair herhangi bir ifade yer almamaktadır.	2	1	17
H.B. dersinde kullanılan materyallerin etkililiğine yönelik farklı çalışmalar yapılmalı.	9	1	11
H.B.Ö.P. sürekli geliştirilmeli.	8	2	11
DeneySEL ve uygulamalı araştırmalar yapılmalı.	7	2	8
Benzer çalışmalar yapılmalı.	9	4	2

Kazanım ve beceriler öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte olmalı.	7	-	8
Değerlerin nasıl ölçülmesi gerektiği konusunda öğretmenlere rehberlikte bulunulmalı.	3	-	11
Çalışmalarını sayısı arttırılmalı.	1	3	7
Yapılacak kitap inceleme çalışmalarında birçok kriter göz önünde bulundurulmalı.	7	-	4
Öğretmenlere çeşitli uygulamalı ve işlevsel eğitimler verilmeli.	2	-	5
Bireylerin ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalı.	4	1	3
Nitel çalışmalar yapılmalı.	3	1	4
Öğrenci ve öğretmenlerin ihtiyaçlarına yönelik kitaplar oluşturulmalı.	4	-	4
Öğrenci ve öğretmen ihtiyaçlarına yönelik yeni içerikler hazırlanmalı.	4	-	1
Karma desen çalışmaları yapılmalı.	3	-	2
Ölçme-değerlendirme araçları geliştirilmeli ve değişik formatta ölçekler hazırlanmalı.	2	-	3
Yönetici, uzman ve ailelerin de görüşlerine yer veren araştırmalar yapılmalı.	2	1	2
Benzer çalışmalar başka derslerde ve farklı sınıf seviyelerinde yapılmalı.	3	-	1
Aile katılımı çalışmalarına daha fazla yer verilmeli.	1	-	3
Sorunlar araştırılmalı ve buna yönelik boylamsal araştırmalar yapılmalı.	2	1	1
İhtiyaç ve beklentilere cevap verir nitelikte düzenlemeler yapılmalı, bütçeler oluşturulmalı.	3	-	-
Doktora düzeyinde H.B. öğretimi ile ilgili daha fazla tez yapılmalı.	2	-	1
Nicel çalışmalar yapılmalı.	2	-	1
Yaparak yaşayarak öğrenme ilkesi göz ardı edilmemeli.	2	-	-
Materyal geliştirme uygulamaları içeren projeler yapılmalı.	-	-	2
H.B. dersinin diğer ülkeler bazında kıyaslaması yapılmalı.	1	-	-
Toplam	166	31	178

Tablo 7 incelendiğinde çalışmalarda en çok “Farklı nitelikli çalışmalar yapılabilir” (f=69) önerisine yer verilmiştir. İkinci olarak en çok “Sınıf öğretmenlerine hayat bilgisi öğretiminde etkili ve aktif öğrenme stratejilerine dönük hizmet içi eğitimler düzenlenebilir veya kurslara katılım imkânı sağlanabilir” (f=48) önerisine yer verilmiştir. Hayat Bilgisi dersinde çeşitli alternatif konu ve etkinliklere yer verilmesi gerektiğini öneren (f=36) çalışma bulunmaktadır. 20 çalışmada ise önerilere dair herhangi bir ifade yer almamaktadır. İncelenen çalışmalarda “deneysel” çalışmaların yapılmasını öneren toplamda (f=17) çalışma vardır. Sadece bir çalışmada ise bir sonraki yapılacak çalışmalarda “Hayat bilgisi dersinin diğer ülkeler bazında kıyaslaması yapılabilir” şeklinde öneri sunulmuştur.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmada Türkiye’de hayat bilgisi ile ilgili yapılmış çalışmalar derlenmiştir. 2005-2021 yılları arasında yayınlanan ve tam metinlerine ulaşılan 375 çalışma amaç, gerekçe, yöntem, veri toplama araçları, geçerlik ve güvenilirliği sağlamaya yönelik önlemler, sonuçlar ve öneriler olarak içerik analizi yapılarak incelenmiştir.

Hayat bilgisi dersiyle ilgili yapılan araştırmaların amaçlarına göre dağılımı incelendiğinde en çok değerlendiricilerin (öğretmen, öğretmen adayı, öğrenci, veli vb.) çeşitli değişkenler açısından hayat

bilgisi dersine yönelik görüşlerinin alınması amacıyla yapıldığı görülmektedir. Yılmaz ve Göçen (2019) ve Ültay ve Aydın'ın (2017) çalışmalarında benzer durumların söz konusu olduğu tespit edilmiştir.

Hayat bilgisi dersine yönelik yapılmış araştırmaların gerekçelerine göre dağılımı incelendiğinde en çok ileride yapılması planlanan çalışmalara örnek olması ve alana fayda sağlaması amacıyla yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Hayat bilgisi dersiyle ilgili yapılan araştırmaların yöntemlerine göre dağılımı incelendiğinde en çok nitel araştırma yönteminin seçildiği, yöntemine uygun olarak da en çok doküman analizi tekniğinin seçildiği sonucuna ulaşılmıştır. Apak-Tezcan ve Ütkür (2019), Aydın Günbatar ve Tabar (2019), Erbağcı ve Kaf (2020), Yılmaz ve Göçen (2019), Ütkür (2018) çalışmalarında benzer şekilde en çok nitel araştırmaların kullanıldığını belirlemişlerdir. Çalışmalarda nitel araştırmaların tercih edilmesi az bir örneklem grubuyla araştırma konusunu derinlemesine incelemesi açısından olumlu olarak değerlendirilebilir. Karma araştırma yönteminin az sayıda tercih edilmesi araştırmalarda nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin ayrı ayrı kullanılmasına sebep olmasıyla açıklanabilir (Küçükkoğlu & Ozan, 2013; Ozan & Köse, 2014). Selçuk ve diğerleri (2014), Küçükkoğlu ve Ozan (2013) benzer şekilde çalışmalarında karma yöntem araştırmalarının az kullanıldığı sonucuna ulaşmışlardır. Sözbilir ve Kutu (2008) araştırmalarda karma yöntem araştırmalarının kullanımının olumlu olarak araştırmaların geçerlik ve güvenilirliğini etkileyeceğini ifade etmişlerdir. Literatürdeki benzer çalışmalara bakıldığında birçok çalışmada nicel araştırma yönteminin uygulandığı belirlenmiştir (Çifçi & Ersoy, 2019; Doğan & Tok, 2018; Erdem, 2011; Göktaş vd., 2012; Koç, 2016; Oral vd., 2019; Ozan & Köse, 2014; Selçuk vd., 2014; Yaşar & Papatğa, 2015).

Hayat bilgisi dersiyle ilgili yapılan araştırmaların alınan güvenilirlik-geçerlik önlemlerine göre dağılımı incelendiğinde, incelenen çalışmaların pek çoğunda en fazla “kodlamaların yapılması ve uzman görüşlerinin alınması” ifadesinin yer aldığı tespit edilmiştir. Ulaşılan sonuçlar arasında birçok çalışmada güvenilirlik önlemi alındığına dair herhangi bir ifadeye yer verilmediği belirlenmiştir. Benzer şekilde Ültay, Durnacı ve Ültay (2019) çalışmalarında aynı sonuca ulaşmışlardır. Çalışmalarda geçerlik ve güvenilirlikle ilgili bilgilerin yer almaması büyük eksiklik olduğu söylenebilir. İncelenen çalışmaların birçoğunda geçerlik-güvenirliğe dair kodlamaların yapıldığı belirlenmiştir. Ültay ve Aydın (2017) çalışması da bu araştırmayı desteklemektedir.

Hayat bilgisi dersiyle ilgili yapılan araştırmaların sonuçlarına göre dağılımı incelendiğinde, çeşitli yaklaşım, strateji, yöntem ve tekniklerin hayat bilgisi dersinde kullanımı öğrencileri çeşitli yönlerden (akademik, tutum, beceri ve değer) etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca incelenen çalışmalarda Hayat Bilgisi Öğretim Programına dair olumsuz sonuçlara ulaşılmıştır. Benzer sonuçları Güven ve Kılıç da (2017) çalışmasında yer vermiştir.

Hayat bilgisi dersiyle ilgili yapılan araştırmaların önerilerine göre dağılımı incelendiğinde, en çok farklı nitelikli çalışmaların yapılması önerilmektedir. “Sınıf öğretmenlerine hayat bilgisi öğretiminde etkili ve aktif öğrenme stratejilerine dönük sınıf öğretmenlerine hizmet içi eğitimler düzenlenebilir veya kurslara katılım imkânı sağlanabilir” ifadesinin yer aldığı öneri ise 2.sırada yer almaktadır. “Aile katılımı çalışmalarına daha fazla yer vermesini önermişlerdir” ifadesinin yer aldığı çalışmanın (3 adet) önerisi de örnekler arasında yer almaktadır.

ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen sonuçlardan yola çıkarak şu öneriler sunulabilir:

- Nitel ve nicel yaklaşımlarının birlikte kullanıldığı karma yöntem araştırmalarının sayısı artırılabilir.
- Öğrencilerin yer aldığı uygulama çalışmalarına daha fazla yer verilebilir.
- Hayat Bilgisi dersinde farklı ölçekler geliştirilebilir ve bu ölçeklerin kapsayıcılığı ve kullanım durumunun daha elverişli olduğu çalışmalar ortaya konabilir.
- İleride gerçekleştirilecek araştırmalarda araştırmacı kişiliğe sahip bireyler ve okuyucular için çalışmada öğrenciyi merkezine alan çeşitli etkinliklerin konu alındığı araştırmalara ağırlık verilebilir.

KAYNAKÇA

- Akaydın, B., & Kaya, S. (2015). Türkiye’de ilkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler alanında yapılan ve ulusal indeksli dergilerde yayımlanan araştırmalara yönelik bir inceleme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(30), 251-264.
- Aktepe, V., Çelik, Ö., Uzunkol, E., Kurtdede-Fidan, N., & Kaşkaya, A. (2020). *Kuramdan Uygulamaya Hayat Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Apak-Tezcan, Ö., & Ütkür-Güllühan, N. (2019). Türkiye’de hayat bilgisi dersine yönelik yapılan çalışmaların incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 9(4), 742-756.
- Atik, S., & Aykaç, N. (2019). Hayat bilgisi öğretim programlarının değerlendirilmesi (1926-2018). *Trakya Eğitim Dergisi*, 9(4), 708-722. <https://doi.org/10.24315/tred.520314>
- Aydın Günbatar, S., & Tabar, V. (2019). Türkiye’de gerçekleştirilen STEM araştırmalarının içerik analizi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 1054-1083. <https://doi.org/10.23891/efdyyu.2019.153>
- Aykaç, N. (2011). Hayat bilgisi dersi öğretim programında kullanılan yöntem ve tekniklerin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Sinop ili örneği). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 114.
- Bahçe, A. (2010). *Hayat Bilgisi Öğretiminde Değerlerin Kazandırılma Düzeylerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bekiroğlu, D. (2021). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde düşünme ve yaşam becerilerinin eğilimleri: nitel meta sentez çalışması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.
- Bektaş, M., & Karadağ, B. (2013). Hayat bilgisi öğretimi alanında yapılan lisansüstü tezlerinin eğilimleri ve değerlendirilmesi. *International Journal of Human Sciences*, 10(2), 113-129.
- Çifçi, M., & Ersoy, M. (2019). Okulöncesi eğitimi alanındaki araştırmaların yönelimleri: Bir içerik analizi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 8(3), 862-886.
- Dağıstan, F. (2019). *Hayat Bilgisi dersine yönelik yapılan lisansüstü tezlerin meta-analizi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü. Kırşehir.
- Doğan, H., & Tok, T. N. (2018). Türkiye’de eğitim bilimleri alanında yayınlanan makalelerin incelenmesi: Eğitim ve Bilim Dergisi örneği. *Current Research in Education*, 4(2), 94-109.
- Erbağcı, N., & Kaf, Ö. (2020). Hayat bilgisi dersi öğretim programı ile ilgili yapılan çalışmaların çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 103-115.
- Erdem, D. (2011). Türkiye’de 2005–2006 yılları arasında yayımlanan eğitim bilimleri dergilerindeki makalelerin bazı özellikler açısından incelenmesi: Betimsel bir analiz. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 2(1), 140-147.
- Falkingham, L. T., & Reeves, R. (1998). Context analysis- a tech-nique for analysing research in a field, applied to literature on the management of R and D at the section level. *Scientometrics*, 42(2), 97-120.
- Göktaş, Y., Hasançebi, F., Varışoğlu, B., Akçay, A., Bayrak, N., Baran, M., & Sözbilir, M. (2012). Türkiye’deki eğitim araştırmalarında eğilimler: Bir içerik analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(1), 443-460.
- Gündoğan-Bayır, Ö., Nalçacı, A., & Tay, B. (2017). *Etkinlik örnekleriyle Hayat Bilgisi öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Güven, S., & Ayyayla-Püsküllü, M. (2017). Hayat bilgisi ders kitapları ile ilgili yapılan çalışmaların içerik analizi. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 3(2), 75-86.
- Güven, S., & Kılıç, Z. (2017). Hayat bilgisi dersinde kullanılan öğretim yöntemlerinin etkililiği konusunda yapılan lisansüstü tezlerin içerik analizi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 200-223.
- Karasu Avcı, E., & Ketenoğlu Kayabaşı, E. (2018). Hayat bilgisi dersi öğretim programlarının amaçlarındaki değerlerin içerik analizi (1936-2018). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(35), 27-56.
- Koç, E. S. (2016). Türkiye’de ilköğretim programlarının değerlendirilmesine yönelik yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi (2005–2014). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 198-216.
- Küçükkoğlu, A., & Ozan, C. (2013). Sınıf öğretmenliği alanındaki lisansüstü tezlere yönelik bir içerik analizi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(12), 27-47.
- Meydan, A., & Bahçe, A. (2010). Hayat bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Avrasya Bilimler Dergisi*, 1(1), 20-37.
- Oğuztekin, E., Bektaş, O., Karaca, M., & Kızılay, E. (2022). Türkiye’de fen eğitiminde girişimcilik ile ilgili yapılan çalışmaların analizi: Bir meta-sentez çalışması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20(1), 86-106. <https://doi.org/10.37217/tebd.993543>
- Oral, B., Dokumacı Sütçü, N., & Yazar, T. (2019). Türkiye’de öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ile ilgili yapılan makalelerin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı, 41-46.
- Ozan, C., & Köse, E. (2014). Eğitim programları ve öğretim alanındaki araştırma eğilimleri. *Sakarya University Journal of Education*, 4(1), 116-136. <https://doi.org/10.19126/suje.76547>
- Öntaş, T., Çarıkçı, S., & Arkan Sezgin, K. (2021). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersinin okul öncesine yansımaları. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 5(2), 454-471. <https://doi.org/10.38015/sbyy.1004344>
- Selçuk, Z., Palancı, M., Kandemir, M., & Dündar, H. (2014). Eğitim ve Bilim Dergisinde yayınlanan araştırmaların eğilimleri: İçerik analizi. *Eğitim ve Bilim*, 39(173), 430-453.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözbilir, M., & Kutu, H. (2008). Development and current status of science education research in Turkey. *Essays in Education* [Special issue], 1-22.
- Şahin, M. (2009). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye’de hayat bilgisi dersi programlarının gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 402-410.
- Şentürk, C. (2015). Hayat bilgisi dersinde uygulanan dizgeli eğitim yönteminin etkililiğinin incelenmesi ve maliyetinin analizi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 513-529.
- Şimşek, A. (2019). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Ültay, E., & Aydın, M. (2017). Fen bilimleri eğitiminde yapılmış nitel çalışmaların içerik analizi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 701-720. <https://doi.org/10.24315/trkefd.297682>
- Ültay, E., Durnacı, U., & Ültay, N. (2019). Sınıf öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerini inceleyen çalışmalara ait içerik analizi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(29), 99-120. <https://doi.org/10.29329/mjer.2019.210.6>
- Ütkür, G. (2018). Hayat bilgisi derslerinde kullanılan yöntem ve etkinliklerin tespiti: Lisansüstü tezlerin incelenmesi. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1).

- Yaşar, Ş., & Papatğa, E. (2015). İlkokul matematik derslerine yönelik yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2).
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, S. Ş. (2009). *2005 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Birleştirilmiş Sınıflarda Uygulanabilirliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Nitel Bir Araştırma)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Yılmaz, F., & Göçen, S. (2019). Hayat bilgisi öğretimine ilişkin yapılan araştırmalara yönelik bir inceleme. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 76-86.